

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาความเชื่อเรื่องนาคของชุมชนอีสานลุ่มแม่น้ำโขง นับแต่ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 ทำให้ทราบว่าความเชื่อเรื่องนาคมีปัจจัยความเชื่อมาจากความเชื่อในลัทธิบูชา และอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีอยู่แต่เดิมแล้วในดินแดนอีสานลุ่มแม่น้ำโขง กและปัจจัยความเชื่อเรื่องนาคที่ได้รับอิทธิพลมาจากล้านช้างโดยมีพัฒนาการของความเชื่อเรื่องนาคมาจากความเชื่อเรื่องนาคทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์

ความเชื่อเรื่องนาคที่มีอยู่เดิมในดินแดนอีสานลุ่มแม่น้ำโขงก่อนจะได้รับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง ชนพื้นเมืองเดิมที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง มีความเชื่อว่านาคเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนทางธรรมชาติ ที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ชีวิต และชุมชน การ เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการขอฝนต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูและศาสนาพุทธได้เผยแพร่เข้ามาทางดินแดนอีสาน ความเชื่อในลัทธิบูชาของชาวพื้นเมืองเดิมในดินแดนอีสาน ได้รับการผสมผสานจากความเชื่อจากศาสนาใหม่ อันได้แก่ศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องนาคจึงถูกยกให้มีความศักดิ์สิทธิ์ เปลี่ยนมาเป็นนาคที่มีลักษณะแตกต่างไปจากงูตามธรรมชาติ ถูกยกฐานะให้เป็นบริวารของเทพตามศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ต่อมาด้วยเหตุผลทางการเมืองและการเผยแพร่ศาสนาของล้านช้างที่มีต่อดินแดนอีสานลุ่มแม่น้ำโขง ในช่วงยุคอุรังคธาตุ ดังที่ปรากฏในเรื่องราวและวรรณกรรมทางพุทธศาสนาในฐานะเป็นผู้คุ้มครองพุทธศาสนา และศาสนสถาน สัญลักษณ์ของความเชื่อเรื่องนาค จึงปรากฏบทบาทต่อวิถีชีวิตของชุมชนอีสานลุ่มแม่น้ำโขงมาโดยตลอด

นับตั้งแต่ในช่วงยุคอุรังคธาตุ ประมาณพุทธศตวรรษ ที่ 21- 23 หรือยุคอุรังคธาตุ เป็นระยะเวลาที่อาณาจักรล้านช้าง ได้ขยายตัวลงมายังบริเวณแถบลุ่มน้ำโขงซึ่งการขยายตัวลงมาดังกล่าว มีความสัมพันธ์ กับ การขยายตัวทั้ง การเมือง และเศรษฐกิจ จากการขยายตัวของอาณาจักรล้านช้างดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อเรื่องนาค ที่ปรากฏอยู่ในชุมชน ได้ถูกนำมาใช้ เพื่อยังผลทางการเมือง ของผู้นำ โดยส่งผ่าน ทางวรรณกรรมและศิลปกรรม โดยเฉพาะงานวรรณกรรม เนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่ นิยมรับฟังเรื่องราวที่ปรากฏในงานวรรณกรรม ทั้งที่เป็นพงศาวดาร ตำนานและนิทานพื้นบ้าน โดยมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้เล่าเรื่องราวให้ชาวบ้านได้รับฟังมีวัตถุประสงค์ที่อธิบายความเป็นมาของสถานที่ ใอย่างใดก็ตามเมื่อวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการเทศนาสั่งสอน อบรมศีลธรรม และเล่าเรื่องราวที่ปรากฏในวรรณกรรมทางพุทธศาสนา เป็นสาเหตุให้เรื่องราวของนาคเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนชาวอีสานได้เป็นอย่างดี ดังที่

ปรากฏในพิธีกรรม ที่เรียกว่า "ฮีดคอง" โดยเนื้อหาของวรรณกรรมส่วนใหญ่จะมีเรื่องราวความเชื่อเรื่อง นาคเข้าไปเกี่ยวข้ง เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอันปรากฏในรูปแบบต่างๆ

การศึกษาเรื่องนาคทำให้เห็นว่า คติเรื่องนาค เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ผู้คนลุ่มน้ำโขง ทั้งในแง่ การตั้งถิ่นฐาน การทำมาหากิน ที่อาศัยลุ่มน้ำโขง เป็นหลัก พิธีกรรมเพื่อชีวิตต่างๆ สัมพันธ์กับแม่น้ำ โขง

แต่ทุกวันนี้ พิธีกรรมแห่งชีวิตเหล่านี้ ถูกเปลี่ยนไปเป็นสินค้าเพื่อการบริโภค ทางการท่องเที่ยว ไม่ได้เป็นเพียง สิ่งที่ตอบสนองต่อชุมชนเท่านั้น แต่ได้ถูกสร้างให้เป็น สินค้าเพื่อคนทั่วไป ทำให้พิธี กรรมความเชื่อ เหล่านี้ ถูก ตั้งคำถามจากผู้คนภายนอก ต่อระบบความเชื่อและวิถีชีวิต

ศักยภาพของชุมชนในท้องถิ่น จากการทำทนาย และตั้งคำถาม ของแรงผลักดันจากภายนอก โดยที่การท่องเที่ยว ที่มักจะใช้แต่ผลประโยชน์ จากธรรมชาติ และแหล่งอารยธรรม วัฒนธรรม ต่างๆ แต่การส่งเสริมทางการท่องเที่ยว ได้ขยายวงเข้าไปใน พิธีกรรม ความเชื่อ ในท้องถิ่น อันเป็นส่วนหนึ่ง ของวิถีชีวิตผู้คนในบริเวณแถบนี้ ส่งผลต่อการดำรงอยู่ ของพิธีกรรม ความเชื่อนั้นๆ

จากการศึกษาแม้ว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะนำเอาความเชื่อ เรื่องนาค มาแปรเป็น สินค้าเพื่อการท่องเที่ยวได้ แต่ด้วยศักยภาพ จากท้องถิ่น ที่ได้โต้ตอบ กับแรงผลักดันเหล่านี้ เพราะ ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นชุดความรู้ในท้องถิ่น ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน และผู้คนบริเวณลุ่มน้ำ โขง ในรูปแบบของพิธีกรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เพื่อตอบสนองต่อกระแสทางการท่องเที่ยว แต่ต่อระบบความเชื่อและวิถีชุมชน ของผู้คนบริเวณแถบลุ่มน้ำโขง ชุมชนยังมีศักยภาพ เพียงพอต่อ การปรับตัว กับปัจจัยเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพียงแต่ว่า การดำรงอยู่ ของคติความเชื่อเรื่องนาค ที่ สัมพันธ์กับการดำรงชีวิต เหล่านี้ จะดำรงอยู่ต่อไปอย่างไร ท่ามกลางกระแสการทำทนายจากภายนอก เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ที่จะมีการขยายการศึกษา ต่อไป